

Nationaal Archief
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nummer Toegang: 2.11.41

**Inventaris van het archief van de Inspecteur van het
Middelbaar Onderwijs, belast met het toezicht op
de landbouwscholen, (1876) 1882-1905**

Versie: 27-03-2022

J.A.A. Bervoets

Nationaal Archief, Den Haag 2014

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	7
De verwerving van het archief.....	8
Inhoud en structuur van het archief.....	9
Inhoud.....	9
Selectie en vernietiging.....	9
Verantwoording van de bewerking.....	9
Verwant materiaal.....	10
Beschikbaarheid van kopieën.....	10
Verwante archieven.....	10
Publicaties.....	10
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11
A. Landbouwonderwijs in het algemeen.....	11
B. Rijkslandbouwschool in Wageningen.....	12
B.1. Organisatie, bestuur en het toezicht.....	12
B.2. Schoolafdelingen.....	12
B.3. Gebouwen en andere voorzieningen.....	13
B.4. Personeel.....	14
B.5. Leerlingen en lessen.....	14
C. Examens.....	15
D. Onderwijsopleiding.....	16
E. Landbouwonderwijs in de provincies.....	17
F. Wintercursussen.....	18
G. Overige bemoeienissen.....	19

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Inspecteur Middelbaar Onderwijs, Toezicht op de Landbouwscholen

Periodisering:

archiefvorming: 1882-1905

oudste stuk - jongste stuk: 1876-1905

Archiefbloknummer:

L222

Omvang:

74 inventarisnummer(s) 1,40 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Inspecteur van het Middelbaar Onderwijs in het bijzonder belast met het Toezicht op de Landbouwscholen, , 1892-1905

Inspecteur van het Middelbaar Onderwijs, , 1865-1958

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief betreft dossier over de ontwikkeling van de Rijkslandbouwschool te Wageningen en, in beperkte mate, van andere vormen van landbouwonderwijs. Van 1894 tot 1904 zijn de dossiers inzake akte-examens volledig bewaard gebleven.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Inspecteur Middelbaar Onderwijs, Toezicht op de Landbouwscholen, nummer toegang 2.11.41, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Toezicht landbouwscholen, 2.11.41, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

De Wet op het Middelbaar Onderwijs van 1863, ingevoerd door het tweede kabinet Thorbecke, voorzag naast de instelling van hogereburgerscholen en de omvorming van de Delftse ingenieursopleiding tot een polytechnische school ook in de oprichting van een opleidingsinstituut voor de landbouw. Daartoe werden de volgende inspectiemaatregelen genomen: drie inspecteurs onderwijs zouden zich bezig houden met het reeds aanwezige landbouwonderwijs, een daarvan zou zich bezig houden met de inrichting van het opleidingsinstituut. Als zodanig functioneerden de geoloog W.C.H. Staring en ir. Matthias Salverda, oud-leraar plant- en dierkunde aan de Polytechnische School in Delft, die zelf in Groningen vergeefs een poging had gedaan om in Groningen een rijkslandbouwschool tot stand te brengen.

Ter uitvoering van de adviezen van een landbouwcommissie, die in 1886 werd opgericht naar aanleiding van de landbouwcrisis, werd bij Koninklijk Besluit van 4 februari 1892, nr. 453 één inspecteur Middelbaar Onderwijs, belast met het landbouwonderwijs, benoemd, die vertrouwd was met het landbouwonderwijs. Als zodanig werd F.B. Löhnis aangesteld, directeur van de Maatschappij voor Weldadigheid te Frederiksoord.

Het taakveld waarvoor dit archief is gevormd betreft rijksinstellingen krachtens de wetten op het lager en middelbaar onderwijs en de daarin geregelde opleiding van leraren voorzover die betrekking hebben op landbouwonderwijs. Aan de hand van zijn bevindingen adviseert hij de minister over de mogelijke oprichting van scholen. Dat heeft effect in 1876, dertien jaar na de vaststelling van Thorbeckes wet op het middelbaar onderwijs van 1863.

In 1892, wanneer dit taakveld definitief wordt gecentraliseerd en de inspecteurs uitsluitend met het landbouwonderwijs zijn belast (met uitzondering van de aan de Rijkslandbouwschool verbonden HBS in Wageningen) leidt dit tot de volgende bemoeienis:

- de landbouwscholen die door het rijk zijn opgericht, te beginnen met die in Wageningen (inclusief de HBS). Na de eeuwwisseling waren er nog meer inrichtingen.
- de vanaf 1853 op advies van een koninklijke commissie aangestelde provinciale landbouwleraren of “wandelleraren”, die volwassenonderwijs gaven.
- de landbouwwinterscholen, die als maatregel tegen de landbouwcrisis waren voorgesteld en deel uitmaakten van het lager onderwijs, en die tot 1957 hebben voortbestaan.
- het landbouwonderwijs, dat verbonden was aan het uitgebreid lager onderwijs op openbare scholen.
- het voorzitterschap van de examens voor de akte LO en MO landbouw, dat hij van 1894 waarnam.

Als adviseur inzake de inrichting van het landbouwonderwijs, de daarvoor gewenste regels en de door het rijk te treffen voorzieningen in de vorm van gebouwen, personele en materiële voorzieningen was de inspecteur op het eind van de negentiende eeuw een belangrijke, ja soms beleidsbepalende actor. Hij opereerde als een grote voorloper van het beleidsterrein landbouwonderwijs van het directoraat van de landbouw, dat zich vanaf 1898 als een aparte archiefvormer binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken begon te profileren, en waarbinnen hij zeker tot 1918 dezelfde taken had.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Noch door de onderwijsinspectie zelf noch door de rijksarchivaris vóór de oorlog werd aan de archieven, die door inspecteurs inzake het onderwijs werden gevormd, grote historische waarde gehecht. Een bewaarplicht van archieven is eerst in de Archiefwet van 1918 geregeld en ook daarna stuurden inspecteurs op vernietiging aan. De oud-inspecteur van het middelbaar onderwijs G.H.

Coops kreeg b.v. op 2 februari 1935 van de Algemene Rijksarchivaris de machtiging om, na opmaking van proces-verbaal, de onder hem berustende bescheiden over de inspectie van enkele rayons van het middelbaar onderwijs van 1864 af volledig te vernietigen.

Dit is de reden waarom het archief van de inspecteur belast met landbouwonderwijs – ook al werd hij sinds 1898 niet aangestuurd door de minister van Onderwijs, maar door diens collega van Landbouw – slechts fragmentarisch bewaard is gebleven. Voor het merendeel bestaat het archief uit de stukken van het eerste tweetal inspecteurs, Löhnis en Van Hoek. Zij hebben grotendeels betrekking op de rijkslandbouwschool in Wageningen als voorloper van de toenmalige landbouwhogeschool. Löhnis kreeg echter in opdracht van de minister die hem aanstelde de archiefstukken van zijn voorgangers in handen, waarvan enkele van de belangrijkste stukken door hem werden bewaard.

Het archief werd als onderdeel van het archief van de Directie van de Landbouw in 1970 krachtens art. 5 van de Archiefwet 1962 aan het Algemeen Rijksarchief overgedragen. In 1982 werd het als een afzonderlijk bestand daarvan afgesplitst.

DE VERWERVING VAN HET ARCHIEF

Het archief is krachtens bepalingen van de Archiefwet overgebracht.

Inhoud en structuur van het archief

INHOUD

Het archief geeft met name een beeld van de ontwikkeling en de gebeurtenissen op de Rijkslandbouwschool en voegt details toe aan de elders bewaard gebleven stukken betreffende deze school. Over de inspectie van andere inrichtingen en het landbouwonderricht in het algemeen zijn slechts fragmentarisch gegevens bewaard gebleven. Van 1894 tot 1904 zijn de dossiers inzake akte-examens volledig bewaard gebleven.

SELECTIE EN Vernietiging

Omdat reeds eerder in het archief selectie heeft plaats gevonden, is uit dit archief na overbrenging nauwelijks meer vernietigd. Een geringe hoeveelheid stukken betreffende de aanstelling, benoeming en ontslag van leraren aan de HBS en lager, betreffende declaraties, voorstukken van verantwoordingen en stukken betreffende aanwezigheid of afwezigheid bij vergaderingen van examencommissies zijn vernietigd.

Verantwoording van de bewerking

Tijdens de ordening van het archief werden dossiers aangetroffen, die deels voortkwamen uit een oorspronkelijke ordening, deels uit een herordening van stukken uit in het verleden ingrijpend geschoonde series. Deze dossiers zijn nader beschreven en ingedeeld op een manier die inzicht geven in de taakvelden van de inspectie.

Verwant materiaal

BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

VERWANTE ARCHIEVEN

Archief van het ministerie van Binnenlandse Zaken, afdeling Onderwijs; Middelbaar onderwijs, Nationaal Archief, toegang 2.14.43, hoofdstuk 2.4

Archief LNV/lsp. Landbouwonderwijs, Nationaal Archief, toegang 3.11.5024

Archief LVV/Landbouwonderwijs 1881-1957, Nationaal Archief, toegang 2.11.35

Stukken van landbouwinspecteur W.C.H. Staring in het familiearchief Staring, De Wildenborgh, Vorden

PUBLICATIES

J. Baert, 'Het landbouwonderwijs in Nederland vóór 1876'. *Het landbouwkundig tijdschrift, maandblad van het Ned. Genootschap voor Landbouwwetenschap*, nr. 691, 692, 693. 1944-1948. G.M.C.J. Smeets, *Agrarisch onderwijs: rapport van een onderzoek naar actoren, taken en handelingen op het beleidsterrein agrarisch onderwijs in de periode 1945 tot 1992 in het kader van het project invoering verkorting overbrengingstermijn (PIVOT) bij het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV)*, 's-Gravenhage 1955 (PIVOT-rapport 26)

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

A. LANDBOUWONDERWIJS IN HET ALGEMEEN

1	Ingekomen en verzamelde stukken over onderwijsinrichtingen in het buitenland met stukken betreffende een verzoek van de minister om een overzicht van de cursusduur van landbouwscholen in het buitenland.
1892-1903	1 omslag
2	Ontwerpen van verslagen van de staat van het landbouwonderwijs over de jaren 1893, 1896 en 1897, met nadere nota's.
1894-1898	1 omslag
3	Stukken betreffende wettelijke regelingen van het middelbaar, landbouwkundig en veeartsenijkundig onderwijs en voorstellen tot hoger landbouwonderwijs.
1895-1905	1 pak

B. RIJKS LANDBOUWSCHOOL IN WAGENINGEN

B.1. ORGANISATIE, BESTUUR EN HET TOEZICHT

- 4 Ontwerp van een nota van E. Salverda, inspecteur van het Middelbaar Onderwijs over de oprichting van een rijkslandbouwschool in Wageningen.
1875 maart 1 1 stuk
- 5 Correspondentie over reglementen van de Rijkslandbouwschool en reglementen van orde van de raad van bestuur.
1880-1905 1 omslag
- 6 Ingekomen missive van de minister van Binnenlandse Zaken met een verzoek om bericht over het georganiseerde toezicht of curatorium van de school.
1887 januari 15 1 stuk
- 7 Ontwerp van een rapport aan de minister van Binnenlandse Zaken, afdeling Onderwijs naar aanleiding van een bezoek aan de Rijkslandbouwschool.
1888 maart 24 1 stuk
- 8 Stukken betreffende zijn advisering betreffende de reorganisatie van de school in gespecialiseerde afdelingen.
1888-1896 1 pak
De reorganisatie werd afgesloten met een feest, dat tevens werd gevierd wegens het twintigjarig bestaan van de school.
- 9 Correspondentie over de verrichting of toelating van wetenschappelijk onderzoek en daarvoor ingerichte instituten.
1889-1905 1 omslag
- 10 Ingekomen verslagen van de directie, met geleidebrieven en nota's van de Commissie van Toezicht.
1892-1905 1 pak
- 11 Correspondentie over verzoeken tot bijwoning van vergaderingen van de directie.
1901-1903 1 omslag
- 12 Ingekomen reglement van de Commissie van Toezicht op het middelbaar onderwijs in Wageningen, met geleidenbrief.
1904 november 2 stukken
- 13 Ingekomen nota's van het ministerie van Waterstaat, handel en Nijverheid over de verzelfstandiging van de afdelingen van de Rijkslandbouwschool.
1904 augustus 2 stukken

B.2. SCHOOLAFDELINGEN

- 14-15 Stukken betreffende zijn advisering inzake de opleiding van technische ambtenaren voor het boswezen in Nederlandsch-Indië (Indische afdeling).
1880-1905 2 pakken
- 14 Stukken betreffende de oprichting en reglementering. 1880-1891
- 15 Stukken betreffende de gang van zaken: organisatie, leerlingen, verslaglegging en contacten met de inspectie van het boswezen in

Nederlandsch-Indië. 1887-1905

- 16** Stukken betreffende de Nederlandse bosbouw.
1882-1900 1 omslag
- 17-18** Stukken betreffende militaire opleidingen.
1888-1905 1 pak en 5 stukken
- 17** Stukken betreffende cursussen van de school aan gedetacheerde
officiëren van de Intendance. 1888-1905, pak
- 18** Correspondentie met de minister van Binnenlandse Zaken over
voorstellen van gemeentelijke opleidingen van militaire
reservekaders op het niveau van het middelbaar onderwijs. 1893-
1894, 5 stukken
- 19** Stukken betreffende de Rijkstuinbouwschool als afdeling en als zelfstandige
instelling.
1893-1905 1 omslag
- 20** Stukken betreffende de Hogereburgerschool
1892-1905 1 omslag
- 21** Stukken betreffende de organisatie van de afdeling Hogere Land en
Bosbouwschool en de Hogere Land-, Tuin- en Bosbouwschool.
1896-1905 1 pak

B.3. GEBOUWEN EN ANDERE VOORZIENINGEN

- 22** Stukken betreffende gebouwen en terreinen: huur, huisvesting van leerlingen,
bouwwerkzaamheden, regeling van het beheer.
1887-1908 1 pak
- 23** Stukken betreffende de bibliotheek en aanvragen van wetenschappelijke werken.
1888-1905 1 omslag
- 24** Stukken betreffende de aanleg, het onderhoud en de verslaglegging inzake
proefvelden en proefstations.
1888-1905 1 pak
- 25** Correspondentie met het Ministerie van Binnenlandse Zaken over mogelijke
quarantainevoorzieningen bij besmettelijke ziekten.
1891-1899 1 omslag
- 26** Stukken betreffende regelingen inzake de verwerking en verkoop van door de
school voortgebrachte producten.
1893-1903 1 omslag
- 27** Stukken betreffende verzoeken om extra krediet of om toestemming van
bijzondere aanschaffingen en uitgaven.
1893-1905 1 omslag
- 28-30** Stukken betreffende voorzieningen voor het tuinbouwonderwijs.
1893-1905 3 omslagen
- 28** Stukken betreffende zijn adviezen aan de minister over de bouw en
het onderhoud van warme kassen voor tropische gewassen. 1893-

- 29** 1902
Stukken betreffende gebouwen en terreinen van de
Rijkstuinbouwschool en de tuinbouwafdeling van de Hogere Land-,
Tuin- en Bosbouschool. 1895-1905
- 30** Stukken betreffende instructies met betrekking tot de opstelling van
begrotingsposten en de rekening en verantwoording van de
Rijkstuinbouwschool. 1896-1905

- 31** Stukken betreffende de bouw, inrichtingen en nadere voorzieningen het
suikerlaboratorium en voorstellen voor de bouw van een fytopathologisch
laboratorium.
1901-1905 1 omslag
- 32** Ontwerp van een nota over de gebrekkige inrichting voor botanie en plantkunde.
Z.j. 1 stuk

B.4. PERSONEEL

- 33** Stukken betreffende de benoeming, bezoldiging en ontslag van leraren en ander
personeel.
1888-1905 1 pak
- 34** Stukken betreffende de uitzending van leraren voor studie naar Duitsland en
Nederlandsch-Indië en toestemming aan leraren tot het geven van lessen aan
andere scholen en toekenning van bijzondere bevoegdheden.
1887-1905 1 omslag

B.5. LEERLINGEN EN LESSEN

- 35** Stukken betreffende de vaststelling van lesprogramma's van de
Rijkslandbouwschool.
1887-1905 1 pak
- 36** Ingekomen rapporten van de directeur van de Rijkslandbouwschool over genomen
maatregelen tegen leerlingen wegens misdragingen.
1891-1902 1 omslag
- 37** Stukken betreffende lesroosters, regeling van lessen en speciale vakcursussen.
1892-1905 1 omslag
- 38** Stukken betreffende regelingen en bijzondere verzoeken inzake toelating van
leerlingen, met enkele opgaven van leerlingen.
1893-1905 1 omslag

C. EXAMENS

De inspecteur was krachtens de onderwijswetten voorzitter van de examencommissie en hield vanaf 1894 ook het archief van de commissie.

- 39** Model van een diploma, van formulieren voor examens, ontwerpen van examenvragen en ingekomen stukken met eisen van bekwaamheid van plantkundige en biologische verenigingen.
Z.j. 1 omslag
- 40** Cijferlijsten van de akte-examens Landbouw- en tuinbouwkunde Lager Onderwijs.
1888-1912 1 omslag
- 41-53** Stukken betreffende de jaarlijks gehouden examens van de school en voor de aktes van land- of tuinbouwonderwijs.
1886-1905 13 pakken
41	1886-1893
42	1894
43	1895
44	1896
45	1897
46	1898
47	1899
48	1900
49	1901
50	1902
51	1903
52	1904
53	1905

D. ONDERWIJSOPLEIDING

- 54** Stukken betreffende de opzet voor cursussen voor de opleiding van onderwijzers (LO) in vakken in de land- en tuinbouw.
1897 1 omslag
- 55** Ontwerp van een nota over de mogelijke onderwijsbevoegdheden van een gediplomeerd landbouwkundige.
Z.j. (ca. 1880) 1 stuk

E. LANDBOUWONDERWIJS IN DE PROVINCIES

- 56** Stukken betreffende de oprichting en de gang van zaken in de rijkszuivelschool te Bolsward.
1900-1905 1 omslag
- 57** Ingekomen verslagen van vergaderingen van de inspecteur met rijkslandbouweraren in de provincies, met correspondentie.
1892-1905 1 pak
- 58** Ingekomen rapporten van het rijksproefstation in Wageningen over grondmonsters ingestuurd door de tuinbouwschool in Apeldoorn.
1897 februari 23 2 stukken
- 59** Ingekomen exemplaar van een adres van de rijkslandbouwleraar voor Friesland aan Provinciale Staten aldaar om subsidie voor landbouwproefvelden.
1902 juni 24 1 stuk

F. WINTERCURSUSSEN

- 60** Correspondentie over de inrichting van een wintercursus in Vlijmen.
1890, 1892 3 stukken
- 61-66** Ingekomen verslagen van directeurs van landbouwwintercursussen en -scholen, deels met bijlagen: reglementen, inventarissen, leerlingenlijsten.
1897-1905 1 pak, 4 omslagen en 3 stukken
- 61** Over de winter 1897-1898. 1898, 3 stukken
- 62** Over de winter 1898-1899. 1899
- 63** Over de winter 1899-1900. 1900, pak
- 64** Over de winters 1900-1901 en 1901-1902. 1901-1902
- 65** Over de winter 1902-1903. 1903
- 66** Over de winters 1903-1904 en 1904-1905. 1904-1905
- 67-68** Correspondentie over leerplannen van landbouwwinterscholen.
1898-1905 en z.j.
- 67** Gedateerde correspondentie. 1898-1905, 1 pak
- 68** Ingekomen manuscripten van leerplannen. Z.j., 1 omslag
- 69** Stukken betreffende de rijkslandbouwwinterschool in Groningen.
1901-1905
- 70** Stukken betreffende discussies inzake de plaats van een op te richten landbouwwinterschool in Limburg.
1895 1 omslag
- 71** Verslagen van vergaderingen van een commissie inzake de scheikundeles op landbouwwinterscholen in Wageningen en van een afzonderlijke bijeenkomst van hoofden van landbouwwinterscholen in Zuid-Holland.
1896, 1899 2 katernen
- 72** Correspondentie over diverse aangelegenheden.
1893-1905 1 omslag

G. OVERIGE BEMOEIENISSEN

- 73** Verslag over de algemene vergadering van het Nederlandsch Landbouw Comité van
31 januari 1884 door de inspecteur.
1884 1 stuk
- 74** Verslag van een overlegbijeenkomst over standaardisering van de door de regering
gesubsidieerde cursussen hoefbeslag.
Z.j. (ca. 1914) 1 lias